

Młody pacjent obciążony wieloma chorobami i bardzo wysokim ryzykiem sercowo-naczyniowym – wyzwanie terapeutyczne nie tylko dla lekarza

Klaudia Mickiewicz¹, Mateusz Puchalski¹, Emilia Sawicka², Anna Lisowska²

¹Studenckie Koło Naukowe przy Klinice Kardiologii Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Białymstoku

²Klinika Kardiologii Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Białymstoku

Artykuł jest tłumaczeniem pracy: Mickiewicz K, et al. A young patient burdened with many diseases with a very high cardiovascular risk; a therapeutic challenge not only for the doctor. *Folia Cardiol.* 2021; 16(1): 142–144.

DOI: 10.5603/FC.2021.0006. Należy cytować wersję pierwotną

Streszczenie

Pacjent w wieku 39 lat z nadciśnieniem tętniczym oraz 28-letnim wywiadem źle kontrolowanej cukrzycy typu 1, z licznymi powikłaniami pod postacią mikro- i makroangiopatii został przyjęty do kliniki kardiologii z powodu nawracających od około tygodnia dolegliwości dławicowych z towarzyszącym nasileniem zmian niedokrwiennych w elektrokardiogramie (EKG) nad ścianą przednią oraz objawów niewydolności serca pod postacią duszności wysiłkowej. Ponadto w wywiadzie stwierdzono hiperlipidemię, przewlekłą chorobę nerek i chorobę Gravesa-Basedowa w stadium eutyreozu.

Przy przyjęciu chory był stabilny hemodynamicznie, ciśnienie tętnicze wynosiło 129/75 mm Hg, czynność serca pozostawała miarowa, bez cech zastoju w krążeniu płucnym, były obecne obrzęki kończyn dolnych oraz zmiany troficzne na lewym podudziu. W badaniach laboratoryjnych wykazano łagodnie upośledzoną funkcję nerek (filtracja kłębuszkowa 56 ml/min), wysokie wartości glikemii (do 350 mg/dl), odsetek hemoglobiny glikowanej 8,7% i hipercholesterolemię. W badaniu echokardiograficznym ujawniono pogorszenie funkcji skurczowej lewej komory (spadek frakcji wyrzutowej z 46% do 35%), a w EKG blok przedniej wiązki lewej odnogi pęczka Hisa oraz cechy przebytego zawału ściany dolnej i przedniej.

W trakcie hospitalizacji zmodyfikowano terapię choroby niedokrwiennej serca, nadciśnienia tętniczego (ramipril, bisoprolol, spironolakton, furosemid) i cukrzycy (insulina w pompie o zmiennym przepływie, następnie intensywna insulino-terapia oraz hiperlipidemii), uzyskując wyniki satysfakcjonujące w stosunku do wyjściowych. Dołączono nitraty o przedłużonym uwalnianiu i kontynuowano leczenie przeciwplatekcyjne tikagrelodem. Ze względu na utrzymujące się wysokie stężenie cholesterolu zwiększono dawkę atrowastatyny oraz dołączono do terapii ezetimib, biorąc również pod uwagę podanie inhibitora PCSK9 (ewolukumabu) oraz diagnostykę w kierunku hipercholesterolemii rodzinnej w przypadku niepowodzenia terapii.

Mimo leczenia dolegliwości dławicowe nawracały, a w wykonanym w czasie występowania bólu zapisie EKG stwierdzono nasilenie zmian niedokrwiennych. Decyzją kardiogrupy pacjenta zakwalifikowano do przyspieszonego zabiegu chirurgicznej rewaskularyzacji mięśnia sercowego.

Słowa kluczowe: młody pacjent, cukrzyca typu 1, dyslipidemia, nadciśnienie tętnicze, choroby współistniejące

Folia Cardiologica 2021; 16, 2: 145–147

Wstęp

Nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, choroba wieńcowa oraz hiperlipidemia – nazywane chorobami cywilizacyjnymi – stanowią narastający problem w praktyce lekarskiej. Szczególnie trudnym wyzwaniem w kontekście diagnostyki, leczenia i zapobiegania powikłaniom okazuje się występowanie wielu, nakładających się na siebie schorzeń, któremu musi stawić czoło zarówno lekarz, jak i pacjent. Często brak zadowalającego efektu postępowania terapeutycznego jest konsekwencją nieprzestrzegania zaleceń, co szczególnie w połączeniu z niezgodnym z najnowszymi wytycznymi leczeniem i brakiem współpracy między pacjentem a lekarzem już w młodym wieku prowadzić może do katastrofalnych następstw zdrowotnych u chorego [1].

Opis przypadku

Pacjent w wieku 39 lat został przyjęty do kliniki kardiologii z powodu nawracających dolegliwości dławicowych, zmian niedokrwiennych w elektrokardiogramie (EKG) oraz objawów niewydolności serca pod postacią duszności wysiłkowej (II klasa wg New York Heart Association [NYHA]). W wywiadzie stwierdzono stabilną chorobę wieńcową (II klasa wg *Canadian Cardiovascular Society* [CCS]) wieloletnie, niekontrolowane nadciśnienie tętnicze, 28-letni wywiad źle kontrolowanej cukrzycy typu 1 leczonej według schematu intensywnej insulinoterapii (maksymalna wartość hemoglobiny glikowanej [HbA_{1c}]: 14,8%, wartości glikemii do 350 mg/dl), z powikłaniami w postaci mikroangiopatii (retinopatia cukrzycowa – stan po operacji odwarstwienia siatkówki lewego oka, nefropatia cukrzycowa, polineuropatia cukrzycowa) i makroangiopatii (w 2013 r. amputacja prawego podudzia z powodu niegojącego się owrzodzenia neuroniedokrwiennego), po 3-krotnym zawale serca, licznych przeszskórnych interwencjach wieńcowych (w 2010 r. zawał serca z uniesieniem odcinka ST [STEMI, *ST-elevation myocardial infarction*] ściany przedniej leczony przeszskórną interwencją wieńcową [PCI, *percutaneous coronary intervention*] gałęzi przedniej zstępującej z implantacją stentu uwalniającego lek [DES, *drug-eluting stent*], w październiku 2016 r. ponowna angioplastyka gałęzi przedniej zstępującej, implantacja 2 DES, w listopadzie 2016 r. STEMI ściany przedniej w wyniku zakrzepicy w stentach, trombotomia i PCI gałęzi przedniej zstępującej z implantacją kolejnego DES). Ponadto w wywiadzie wykazano hiperlipidemię mieszaną, przewlekłą chorobę nerek (stadium G3a wg *Kidney Disease Improving Global Outcomes* [KDIGO] w 2012 r.) oraz chorobę Gravesa-Basedowa (obecnie w stadium eutyreozy, wcześniej leczonej tiamazolem). Pacjent pozostawał pod opieką poradni diabetologicznej i kardiologicznej. Regularnie był leczony farmakologicznie. Należy dodać, że bierna postawa pacjenta w trakcie procesu leczniczego

oraz jego negatywny stosunek do podejmowanych decyzji terapeutycznych budziły wątpliwość co do stosowania się przez niego do zaleceń.

Przy przyjęciu pacjent był stabilny hemodynamicznie i wydolny krążeniowo-oddechowo, w pełnym kontakcie logiczno-słownym. W badaniu przedmiotowym zaobserwowano miarową czynność serca, bez cech zastojów w krążeniu płucnym, obrzęki kończyn dolnych oraz zmiany troficzne podudzi. Ciśnienie tętnicze wynosiło 129/75 mm Hg, a tętno 98/min. W badaniach laboratoryjnych stwierdzono upośledzoną funkcję nerek (współczynnik filtracji kłębuszkowej [GFR, *glomerular filtration rate*] 56 ml/min), maksymalne wartości HbA_{1c} w wywiadzie 14,8%, hiperlipidemię mieszaną (stężenie cholesterolu całkowitego 365 mg/dl, frakcji lipoprotein o niskiej gęstości [LDL, *low-density lipoprotein*] 259 mg/dl, triglicerydów [TG, *triglycerides*] 223 mg/dl). W zapisie EKG ujawniono rytm zatokowy wynoszący 66/min, blok przedniej wiązki lewej odnogi pęczka Hisa (LAH, *left anterior hemiblock*) oraz cechy przebytego zawału ścian dolnej i przedniej. W badaniu echokardiograficznym wykazano pogorszenie funkcji skurczowej lewej komory w porównaniu z poprzednią oceną (w kwietniu 2017 r.) – obniżenie frakcji wyrzutowej (EF, *ejection fraction*) z 46% do 35%.

W trakcie hospitalizacji zmodyfikowano terapię choroby niedokrwiennej serca, nadciśnienia tętniczego, hiperlipidemii oraz cukrzycy, uzyskując satysfakcjonujące rezultaty w stosunku do wartości wyjściowych. Zastosowano: tikagrelor w dawce 2 razy 90 mg, kwas acetylosalicylowy (ASA, *acetylsalicylic acid*) w dawce 75 mg, ramipril w dawce 5 mg, bisoprolol w dawce 10 mg, iwabradynę w dawce 2 razy 7,5 mg, spironolakton w dawce 25 mg, atorwastatynę w dawce 40 mg, furosemid w dawce jedna ampułka dożylnie (*i.v., intravenous*). Dołączono nitraty o przedłużonym uwalnianiu i kontynuowano leczenie przeciwplatekwe tikaglerorem. W leczeniu cukrzycy początkowo stosowano insulinę w pompie o zmiennym przepływie, następnie intensywną insulinoterapię (insuliny glulizynowa i głarginowa), stopniowo uzyskując zadowalające wartości glikemii oraz obniżenie HbA_{1c} do 8,7%. Uwagę zwracały wysokie stężenia cholesterolu frakcji LDL oraz TG mimo stosowanego leczenia atorwastatyną. Dawkę statyny zwiększono do 80 mg oraz dołączono ezetimib. W przypadku niepowodzenia rozważano podanie inhibitora konwertazy proproteinowej subtilizyny/kexiny 9 ([PCSK9, *proprotein convertase subtilisin/kexin 9*] ewolukumab) oraz diagnostykę w kierunku hipercholesterolemii rodzinnej.

Mimo farmakoterapii dolegliwości dławicowe nawracały. W wykonanym w czasie występowania bólu zapisie EKG stwierdzono nasilenie zmian niedokrwiennych nad ścianą przednią (ujemne załamki T w odprowadzeniach V2–V4). Decyzją kardiogrupy pacjenta zakwalifikowano do przyspieszonego zabiegu chirurgicznej rewaskularyzacji mięśnia sercowego, którą przeprowadzono w klinice kardiologii.

Dyskusja

Zgodnie z wytycznymi *European Society of Cardiology* (ESC) z 2019 roku chory na cukrzycę typu 1 trwającą dłużej niż 20 lat z licznymi powikłaniami, chorobą układu sercowo-naczyniowego, hipercholesterolemią i nadciśnieniem tętniczym, mimo młodego wieku, jest klasyfikowany jako obciążony bardzo wysokim ryzykiem sercowo-naczyniowym. W tej grupie szczególną uwagę zwraca się na konieczność ścisłej kontroli glikemii, zaleca się, aby wartość HbA_{1c} mieściła się poniżej 6,5% [2], a ciśnienie tętnicze powinno się obniżyć do poniżej 130 mm Hg i mniej niż 80 mm Hg odpowiednio dla ciśnienia skurczowego i rozkurczowego [3].

W grupie bardzo wysokiego ryzyka sercowo-naczyniowego, w prewencji wtórnej, zaleca się obniżenie wartości cholesterolu frakcji LDL o 50% i osiągnięcie jego docelowego stężenia nieprzekraczającego 5,5 mg/dl. Należy wyodrębnić specyficzną grupę (pacjenci, u których w ciągu ostatnich 2 lat wystąpiło drugie zdarzenie sercowo-naczyniowe związane z miażdżycą w trakcie przyjmowania maksymalnej, tolerowanej dawki statyny), w której można rozważyć obniżanie wartości cholesterolu frakcji LDL poniżej 40 mg/dl. W przypadku braku satysfakcjonującego efektu terapeutycznego mimo stosowania maksymalnej dawki statyny uzasadnione jest włączenie ezetimibu, a następnie inhibitora PCSK9.

Ponadto u takich pacjentów zwraca się szczególną uwagę na zasadność przedłużonej, podwójnej terapii przeciwpłytkowej w celu prewencji zdarzeń sercowo-naczyniowych. Trzeba pamiętać, że współistnienie chorób naczyń kończyn dolnych i cukrzycy 5-krotnie zwiększa ryzyko amputacji kończyny, a ryzyko to zwiększa się z czasem trwania choroby.

W wytycznych ESC z 2019 roku, dotyczących rozpoznania i leczenia przewlekłych zespołów wieńcowych, wskazuje się na korzyści z zastosowania terapii łączonej ASA z riwaroksabanem u pacjentów z przewlekłymi zespołami wieńcowymi, cukrzycą oraz chorobą tętnic obwodowych (PAD, *peripheral artery disease*) [4]. W badaniu COMPASS (*Cardiovascular Outcomes for People Using Anticoagulation Strategies*) zastosowanie takiej terapii wiązało się ze zmniejszeniem liczby epizodów niedokrwienych w porównaniu ze stosowaniem monoterapii ASA. Szczególnie wysoką redukcję ryzyka sercowo-naczyniowego obserwowano

u pacjentów z cukrzycą, PAD i umiarkowaną przewlekłą chorobą nerek, czyli takich, jak opisywany [5].

Opisane wyżej postępowanie umożliwia ograniczenie częstości występowania niekorzystnych zdarzeń sercowo-naczyniowych. Problemem jest brak pewności odnośnie do zachowania ciągłości leczenia w warunkach ambulatoryjnych, szczególnie że odsetek pacjentów z chorobami przewlekłymi niestosujących się do zaleceń lekarskich szacuje się na aż 60% [1]. Coraz częściej, w celu osiągnięcia sukcesu terapeutycznego, podkreśla się konieczność stosowania modelu równorzędności lekarza i pacjenta, który – dzięki aktywnemu udziałowi w procesie terapeutycznym – zwiększa poziom stosowania się do zaleceń lekarskich [6]. Nie bez znaczenia pozostaje również konieczność przestrzegania przez lekarzy zaleceń towarzystw naukowych dotyczących skutecznego leczenia poszczególnych jednostek chorobowych.

Piśmiennictwo

1. Winnicki M, Basiński K, Szyndler A, et al. Jak poprawić stopień przestrzegania zaleceń terapeutycznych i jakość współpracy lekarz-pacjent? *Choroby Serca i Naczyń*. 2016; 13(3): 194–202.
2. Araszkiewicz A, Bandurska-Stankiewicz E, Budzyński A, et al. 2019 Guidelines on the management of diabetic patients. A position of Diabetes Poland. *Clin Diabetol*. 2019; 8(1): 1–95, doi: [10.5603/dk.2019.0001](https://doi.org/10.5603/dk.2019.0001).
3. Cosentino F, Grant PJ, Aboyans V, et al. ESC Scientific Document Group. 2019 ESC Guidelines on diabetes, pre-diabetes, and cardiovascular diseases developed in collaboration with the EASD. *Eur Heart J*. 2020; 41(2): 255–323, doi: [10.1093/eurheartj/ehz486](https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehz486), indexed in Pubmed: [31497854](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31497854/).
4. Knuuti J, Wijns W, Saraste A, et al. ESC Scientific Document Group. 2019 ESC Guidelines for the diagnosis and management of chronic coronary syndromes. *Eur Heart J*. 2020; 41(3): 407–477, doi: [10.1093/eurheartj/ehz425](https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehz425), indexed in Pubmed: [31504439](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31504439/).
5. Vanassche T, Verhamme P, Anand SS, et al. Risk factors and clinical outcomes in chronic coronary and peripheral artery disease: an analysis of the randomized, double-blind COMPASS trial. *Eur J Prev Cardiol*. 2020; 27(3): 296–307, doi: [10.1177/2047487319882154](https://doi.org/10.1177/2047487319882154), indexed in Pubmed: [31615291](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31615291/).
6. Vahdat S, Hamzehgardeshi L, Hessam S, et al. Patient involvement in health care decision making: a review. *Iran Red Crescent Med J*. 2014; 16(1): e12454, doi: [10.5812/ircmj.12454](https://doi.org/10.5812/ircmj.12454), indexed in Pubmed: [24719703](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24719703/).